

MIELIALA – HELSINKI 1939–1945

18.10.2019–30.8.2020

Virikeaineisto

HAKASALMEN
HUVILA

VIRIKEAINEISTO

Mieliala – Helsinki 1939–1945 -näyttely avaa uudenlaisen näkökulman sotavuosiin Helsingissä: Miten sotatapahtumat ja poikkeusolosuhteet kaupungissa vaikuttivat asukkaiden mielialoihin? Tämä oli valtiojohdon kannalta tärkeä kysymys, sillä siviiliväestön ajatukset välittyivät rintamalle ja vaikuttivat suoraan sotilaiden taistelutahtoon. Asiaa pyrki selvittämään salainen mielialatiedustelu, jonka palvelukseen oli värvätty tuhansia helsinkiläisiä: siviilissä olevia asiamiehiä ja - naisia jokaisesta kaupunginosasta sekä tärkeimmistä työpaikoista, kansalaisjärjestöistä ja yhteisöistä aina maitokauppoja, ruokaloita ja yleisiä saunoja myöten.

Näyttely on hyvä opintokäyntikohde erityisesti yläkoulu- ja lukioikäisille oppijoille, mutta sopii soveltaen mainiosti myös nuoremmille. Se tarjoaa mahdollisuuksia tutkia ja pohtia sotavuosien ilmiöitä monesta eri näkökulmasta ja löytää rinnastuskohtia omaan aikaamme.

Virikeaineisto syventää näyttelyn yleistekstejä sekä antaa toiminnallisia vinkkejä ja pohdittavaa. Sen avulla opettaja voi räätälöidä omalle ryhmälleen sopivan museokäynnin. Lisäksi Helsingin sotavuosiin liittyvää historiallista kuva-aineistoa löytyy www.helsinkikuvia.fi -palvelusta. Kuvia saa käyttää vapaasti, kunhan mainitsee kuvälähteen ja kuvaajan.

Tervetuloa tutustumaan sotavuosien mielialoihin Helsingissä!

SOTAKOKEMUKSIA KAUPUNGISSA

Vielä kesällä 1939 Helsinki valmistautui isännöimään vuoden 1940 olympialaisia, mutta syksyllä alkoi niin sanotun hermosodan aika. Ensimmäisen maailmansodan rintamakokemusten perusteella kaupunki varustautui kaasuhyökkäyksen varalle eikä lentopommitusten tehoa täysin tajuttu. Viranomaiset neuvoivat siviiliväestöä menemään puistoon tai aukealle paikalle, sillä lentäjien ei uskottu ampuvan naisia ja lapsia. Talvisodan alettua 30.11.1939 todellisuus muutti nopeasti käyttäytymistä. Ilmahälytysten aikana helsinkiläiset vetäytyivät kellareihin ja väestönsuojiiin. Helsingin puistoihin koottiin selluloosapaaleista sirpalesuojia ja näyteikkunoihin kiinnitettiin liimapaperinauhoja ristiin rastiin, etteivät lasinpalat lentelisi. Kaikki arvokas lapsista kulttuuriperintöön pyrittiin lähettämään kokonaan pois kaupungista.

Hakasalmen huvilassa keskitytään evakointeihin ja hävityksen jälkiin kaupungissa. Miten Helsinkiin jäävien mielialoihin vaikuttivat siviiliväestön ja erityisesti lasten poistuminen kaupungista, rakkaiden taideteosten suojaaminen näkymättömiin tai vieminen kokonaan toiselle paikkakunnalle, kirjojen kuljettaminen pois kirjastoista? Millaista oli elää vuodesta toiseen pommiuhan varjossa; nähdä raunioituneita taloja ja ihmisten omaisuutta kadunvarsilla? Miltä tuntui törmätä kaikkialla sodassa ja pommituksissa haavoittuneisiin ja toisaalta pitkien pommittomien jaksojen välillä elää lähes normaalia elämää? Vaikka näyttely kertoo Helsingistä, ihmisten ja kulttuuriperintöjen suojeleminen on jatkuvasti ajankohtaista ja samat kokemukset yhdistävät eri sukupolvien ihmisiä eri puolilla maailmaa.

AARTEET TURVAAN

Helsinkiläisiä kehoitettiin lähtemään maaseudulle turvaan erityisesti loppusyksyllä 1939, talvisodan aikana, kesällä 1941 ja helmikuun 1944 suurpommitusten jälkeen. Ihmisten lisäksi jouduttiin pohtimaan myös kulttuuriomaisuuden suojaamista, sillä välittömästi pommitusten alettua rakennukset ja niiden irtaimisto, museoesineet, arkistot ja kirjastot joutuivat vaaraan. Ensimmäisenä järjestettiin Ateneumin ja Sinebrychoffin taidekokoelmien evakuoinnit. Sota-ajan alkuvuosina maalaukset olivat pankkiholvissa Aleksanterinkadulla, veistokset Ateneumin kellarissa. Kevättalvella 1944 kokoelmat siirrettiin yksityishenkilöiden haltuun Ähtäriin, Vihtiin, Nurmijärvelle ja Kauhajoelle.

Marraskuussa 1939 hyväksytyn väestönsuojelulain mukaisesti Helsingin kaupunki jaettiin väestönsuojelupiireihin ja -lohkoihin. Kaikki 16–60-vuotiaat kansalaiset olivat väestönsuojelovelvollisia. Suojelu oli suurelta osin omatoimista ja taloyhtiöiden ja kiinteistöjen vastuulla. Pimennysharjoitukset alkoivat. Kouluissa ja työpaikoilla harjoiteltiin suojaan siirtymistä. Palopommit herättivät kauhua loukkuun jäämisestä.

Pohdittavaa:

- Miten luulet taideteosten evakointien vaikuttaneen ihmisten mielialoihin?
- Etsi seinällä olevasta kartasta väestönsuoja, johon olisit mennyt sota-aikana, jos ilmahälytys olisi tullut ollessasi matkalla kouluun / harrastukseen / Hakasalmen huvilaan?

Jatka matkaasi vasemmalle.

HELSINKILÄISET SOTALAPSET

Kaikkiaan Suomesta lähetettiin noin 80 000 lasta sotaa pakoon pääasiassa Ruotsiin ja Tanskaan. Kaupungit olivat suurimman pommiuhan kohteina. Neljäsosa kaikista sotalapsista oli helsinkiläisiä. Ensimmäiset sotalapset matkustivat Turusta Tukholmaan Arcturus-laivalla 15.12.1939. Jokaisen lapsen kaulaan ripustettiin pahvinen lappu, johon oli kirjoitettu numero, nimi ja osoite. Valtaosa lapsista kuljetettiin pimennetyin ikkunoin varustetuilla junilla Tornion-Haaparannan raja-aseman kautta. Helsingin rautatieasemalta lähti niin kutsuttu lastenjuna kaksi kertaa viikossa.

Helsinkiin jääneet lapset altistuivat nälänhädälle, syöpäläisille, kulkutaudeille, pommituksista aiheutuneille kuulovammoille, hermostollisille ja psykologisille sairauksille, loukkaantumisille ja kuolemalle. Toisaalta sodalla oli myös mielikuvitusta kiihottava puolensa. Koska miehet olivat suureksi osaksi rintamalla ja naiset töissä, jäivät tyhjät kadut lasten valtakunnaksi. Siellä juoksenneltiin ja pitkin Kallion kattoja leikittiin liituhippaa tai hypättiin liikkuvan ratikan kyytiin.

Pohdittavaa:

- Vanhemmat joutuivat tekemään vaikeita valintoja: pitääkö lapset lähellä pommitus-, elintarvikepula-, kulkutauti- ja miehitysvaarasta huolimatta vai lähettää heidät ummikkoina toiseen maahan, vieraaseen kieliympäristöön, eroon läheisistään. Mitä sinä olisit tehnyt?
- Katso seinällä olevia kuvia ja mieti, minkälaisia ihmiskohtaloita niihin liittyy.

TAIDETTA KELLARISSA

Hakasalmen huvilassa toiminut Helsingin kaupunginmuseum suljettiin talvisodan kynnyksellä. Museoesineet pakattiin huvilan kellariin suojaan, ikkunoihin kiinnitettiin liimapaperit, vesijohdot tyhjennettiin ja pannuhuone varustettiin pommisuojuksi. Museon umpeen laudoitetuissa ikkunoissa oli

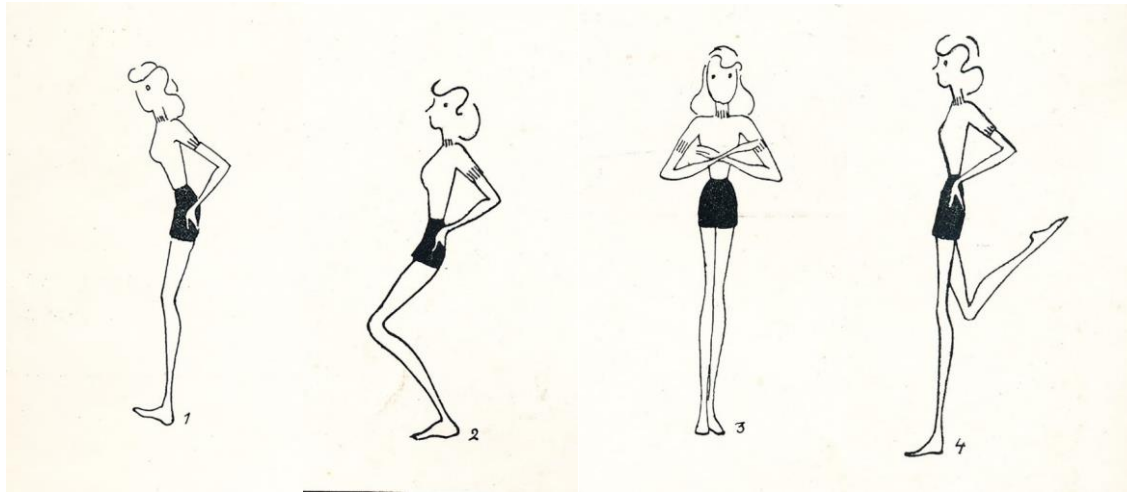
luukut, jotka mahdollistivat museossa työskentelyn päivänvalossa. Kuvakokoelmat ja arkistokokoelma olivat asiakkaiden käytettävissä. Kun museoesineet sodan päätyttyä tuotiin varastona toimineesta kellarista esille, kävi ilmi, että varsinkin taulut ja niiden kullatut kehykset olivat sateisen syksyn aiheuttaman kosteuden vaurioittamia ja vaativat korjauksia. Helsingin kaupunginmuseo oli ensimmäisiä sodan jälkeen yleisölle ovensa avanneita kulttuurilaitoksia.

Pohdittavaa:

- Kulmasalissa on esineitä, joita helsinkiläiset ottivat mukaansa suojaan lähtiessään. Kurkista sisään.
- Mitä sinä ottaisit mukaan väestönsuojaan / maaseudulle?
- Nykyaikana monet tärkeät asiat kulkevat aina mukana ja löytyvät verkosta. Mitä jos kännyköitä / internetiä ei olisi käytössä?

Tekemistä:

- Pommisuojaossa oli hyvä välillä liikkua, jotta ruumis pysyi vetreänä ja kylmyys loitolla. Jumpkaa ohjeen mukaisesti:

Voimisteluohjelman on laatinut Maija Varmaala. Hopeapeili, huhtikuu 1944. Lähde: Lottamuseon Nostalgiset Naiset -blogi, www.nostalgisetnaiset.fi/ruumis-vaatii-verryttelya-pommisuojaassakin.

Kulje ensimmäisen salin läpi toisessa päässä olevaan huoneeseen.

KULTTUURI JA TIEDE SUOJAAN

Kuvataiteen ohella myös muu kulttuuriperintö oli suojeltava ja evakuoitava. Kansallismuseon, Valtionarkiston, Helsingin Yliopiston kirjaston sekä kansankirjastojen evakuoinnit olivat valtava ponnistus. Julkisten veistosten suojaaminen aloitettiin Helsingissä maaliskuussa 1940. Taiteellisen arvon mukaan luodun priorisointilistan mukaan I-kategoriaan kuuluivat muun muassa Aleksanteri II patsas Senaatintorilla, Havis Amanda Kauppatorilla ja Runebergin patsas Esplanadin puistossa. Jatkosodan aikana veistokset olivat kuitenkin paikallaan ja suojaamatta.

Varautuminen Kansallismuseon kokoelmien suojaamiseen ja varastointiin aloitettiin syyskesällä 1939. Talvisodan syttyessä osa suojaan viedyistä arkistoista oli jo ehditty siirtää takaisin, koska työskentely Helsingissä ilman niitä oli hankalaa. Kokoelmia myös sijoitettiin museon pohjakerroksen varastosuojaan. Helsingin suurpommitukset alkuvuonna 1944 aiheuttivat lisää suojaustarvetta. Kaikkein arvokkaimpia Kansallismuseon esineitä vietiin Kemin vanhaan kirkkoon ja Ruotsiin saakka. Kokoelmien evakuointia tai muita suojaustoimenpiteitä tehtiin lähes kaikissa museoissa, mutta useissa tapauksissa pelastustyöt

alkoivat liian myöhään. Asemasodan myötä museoiden varotoimenpiteistä uskallettiin luopua, mitä taas kaduttiin, kun kesän 1944 pommitukset kohdistuivat asutuskeskuksiin.

Helsingin yliopistossa pyrittiin sodan keskelläkin takaamaan opinnoissa välttämättömän kirjallisuuden saatavuus, sillä kylmissä lukusaleissa jatkettiin opintoja. Ensimmäisen suurpommituksen jälkeen helmikuussa 1944 alettiin organisoida yliopiston laitosten ja kirjastojen suurevakuointia. Kokonaisten tieteenalojen tulevaisuudet olivat vaakalaudalla, kun oppiaineet joutuivat miettimään, mitä ottaa mukaan rajallisiin tiloihin. Myös laatikoista oli huutava pula, kun tavaroita pakattiin ympäri Helsinkiä. Kaikkien laatikoiden sisällöt luettelointiin huolellisesti.

Pohdittavaa:

- Mitä sinä suojaaisit / voisit suojaan Helsingistä? Miksi?
- Ääninauhalta kuulet lainauksia mielialatiedustelun raporteista. Mitä ajatuksia ne herättävät?
- Kirjat ja arkistot löytyvät nykyään suurelta osin tietoverkoista. Tekeekö se niistä turvattumpia vai suojattomampia?

YLIOPISTON JUHLASALIN TUHO

Opetus ja tutkimus Helsingin yliopistossa keskeytyivät joulukuussa 1939. Palveluskelpoiset miehet komennettiin armeijaan ja yliopiston kokoelmat evakuoitiin. Talvisodassa kaatui 520 nuorta tutkijaa ja opiskelijaa. Jatkosodan aikana yliopisto teki parhaimpansa, jotta ylioppilaille kaikesta huolimatta olisi mahdollisuus opiskella. Rintamalle lähetettiin lukupaketteja ja jopa vierailevia luennoitsijoita. Sota katkaisi kuitenkin monen opinnot ja sotien jälkeen paluu luentosaleihin oli monelle vaikeaa.

Helsingin yliopiston evakuoinneista huolehti henkilökunnan lisäksi lähes tuhat vapaaehtoista opiskelijaa, mahdollisesti enemmänkin. Helsingin ilmapommituksissa 1944 yliopiston päärakennus sai osuman, jossa mm. juhlasalin alkuperäiset taideteokset tuhoutuivat. Onnettomuuspaikalle riensi heti ylioppilasta ja muita kaupunkilaisia sammuttamaan paloa ja pelastamaan paareilla kirjoja rauniojätettä, ahtaita tunneleita ja sammutusvettä uhmaten.

Pohdittavaa:

- Yliopiston liekehtiminen vaikutti ihmisten mielialoihin hyvin lamauttavasti, ja välittömästi sen jälkeen keskusteltiin muun muassa yliopiston lopullisesta hajauttamisesta maakuntiin.
- Pohdi, mitä yliopisto kaupunkilaisille symboloi ja mikä kaikki sen tuhon edessä oli uhattuna?

Siirry käytävän kautta aulaan ja yläkertaan.

MONUMENTTIMIEHET JA -NAISET

Yhdysvalloista lähti II maailmansodan loppupuolella *Monuments men* -niminen asiantuntijaryhmä pelastamaan Euroopan taidearteita sekä taistelutuhoilta että valloittajien sotajoukoilta. Suomessa samaa pelastustyötä tehtiin tuhansien ihmisten vapaaehtoisvoimin.

Toinen maailmansota aiheutti Keski- ja Itä-Euroopassa valtavia tuhoja kulttuuriperinnölle, jonka jälkeen kulttuuriperinnön suojelua alettiin myös ajatella laajemmin kuin vain museoiden parissa työskentelevien asiana. Sodan aiheuttamat tuhot vain vahvistivat tarvetta laajentaa museoajattelua. Unescon alaisen Kansainvälisen museoneuvoston ICOM:in perustaminen 1946 vastasi osaltaan tähän tarpeeseen. Vuonna 1954 solmittiin Haagin sopimus, jonka tavoitteena on suojella kulttuuriomaisuutta aseellisten selkkausten yhteydessä. Kulttuurimuistomerkkien turvaaminen sotilaallisten konfliktien yhteydessä on valitettavan ajankohtainen ja kiperä kysymys tälläkin hetkellä.

Pohdittavaa:

- Taideartaisten suojaamiseen ja erityisesti siirtoihin liittyy myös monia vaikeita kysymyksiä. Viime aikoina esimerkiksi Notre Damen tulipalo aiheutti surua ja auttamishalua ympäri maailman. Missä vaiheessa kulttuuriperinnön suojelu ei ole enää kansallisen mittakaavan kysymys?
- Kenellä on oikeus puhua kenenkin perinnöstä, niin maantieteellisessä kuin historiallisessa mielessä?

Jatka suoraan saliin.

HELSINKI TYHJENEE

Ensimmäinen pommitus torstaina 30.11.1939 pysäytti koulupäivät, lapset lähetettiin koteihinsa ja ihmiset ryntäsivät kaupungin ulkopuolelle suojaan. Kantakaupungin kiinteistöissä ei vielä sodan alkaessa ollut tarpeeksi väestönsuojia, joten tehokkainta väestönsuojelua oli koko kaupungin evakuoiminen. Kaupunkilaisia varoiteltiin pakkoevakuoinnin mahdollisuudesta, jos he eivät tottelisi lähtökehotuksia. Joulukuun aikana kaupungin asukasluku tippui yli 250 000 asukkaasta pienimmillään n. 65 000 henkeen. Myös vuosina 1941 ja 1944 pommitusten jälkeen väki tungeksi Helsingin asemilla. Lapsia, nuoria, naisia ja vanhuksia lähti maalle ja maakuntakaupunkeihin sukulaisten ja tuttavien luo. Melkein kaikilla asui sukulaisia maaseudulla.

Syksyllä 1939 perustetun Kansanhuoltoministeriön tehtävänä oli turvata väestön toimeentulo, säännöstellä talouselämää ja työvoiman käyttöä poikkeusolosuhteissa. Yleinen työvelvollisuus säädettiin lokakuussa 1939. Vuodesta 1942 lähtien työvelvollisuuden piiriin kuuluivat kaikki 15–65-vuotiaat, poissulkien lasten hoivavastuussa olevat naiset. Kaikkien 15 vuotta täyttäneiden oli myös osallistuttava talkotoimintaan. Naiset toimivat sota-aikana monissa ammateissa, joissa heitä ei ennen ollut nähty.

Ensimmäisenä elintarvikesäännöstelyn kohteeksi joutui sokeri lokakuussa 1939, mutta talvisodan aikana ei vielä koettu varsinaista pula-aikaa. Väli rauhan myötä Suomi menetti 12 prosenttia pinta-alastaan ja saman verran viljelymaastaan. Nuoria miehiä, hevosia ja karjaa oli kuollut ja autoja romuttunut sodassa. Varsinainen pula alkoi 1941 ja jatkui sodanjälkeiseen aikaan asti. Pulaa oli kaikesta: elintarvikkeista, tavaroista, asunnoista, puista, materiaaleista, lääkkeitä ym. Erityisen heikko ravintotilanne oli talvella 1942, mutta myös 1945. Mustan pörssin kauppa kukoisti. Lämmintä vettä piti käyttää säästävaisesti, eikä astioita ollut peseminen juoksevalla vedellä.

Pohdittavaa:

- Talvisodan alkamishetki oli kaikille sen kokeneille tärkeä sukupolvikokemus, jonka he muistavat ikuisesti. Mikä olisi lähin vastaava kokemus omasta elämästäsi?
- Pula-aikana helsinkiläiset joutuivat käyttämään kekseliäisyytään esimerkiksi valmistamalla kahvinkorviketta voikukanjuurista. Mitä niksejä sinä tiedät?

Siirry vasemmanpuoleiseen saliin.

RINTAMAN JÄLKIÄ KAUPUNGISSA

Taistelujen todellisuus näkyi pääkaupungin sotilassairaaloissa: Yleisessä sairaalassa (nykyinen Topelia), Punaisen Ristin (nykyinen Töölön sairaala), Malmin, Marian, Laakson, Tilkan, Invalidisäätiön ja Kivelän sairaaloissa, Kirurgisessa sairaalassa, Sairaanhoidajaopistossa, Diakonissalaitoksella, Naistenklinikalla sekä monissa kouluissa kuten Helsingin Koelyseossa Arkadiankadulla sekä Suomenlinnassa. Sodan aiheuttamia vakavia vammoja hoidettiin myös Lapinlahden sairaalassa. Talvisodan päätyttyä invalidihuollosta tuli tärkein veteraanien hoitomuoto. Suomen Punaisen Ristin invalidisairaalan yhteydessä toimivat poliklinikka, proteesipaja ja invalidikanslia. Haavoittuneiden, invalidisoituneiden sotilaiden ja mieleltään järkkyneiden sotilaiden läsnäolo kaupungissa vaikutti myös asukkaiden mielialoihin. Kuoleman läheisyys kosketti jokaista kaupunkilaista tavalla tai toisella. Toiset kuolema sai ennakoimaan pahinta ja varautumaan kaikkeen, toiset omaksuivat ennemminkin ”tartu hetkeen” -asenteen.

Pohdittavaa:

- Katso seinällä olevia kuvia. Minkälainen tunnelma niistä välittyy? Mistä arvelet sen johtuvan?

Kulje salin läpi talon toiselle puolelle.

IHMISIÄ RAUNIOISSA

Pommituksissa tuhoutuneet talot saivat monet kaupunkilaisista tarttumaan toimeen ja auttamaan raunioiden raivaamisessa, uhrien hoitamisessa ja vahinkojen torjunnassa.

Poikkeusolosuhteet tarjosivat myös runsaasti tilaisuuksia väärinkäyttöihin. Aatteellisesti selkeän talvisodan jälkeen rikollisuusluvut alkoivat vähitellen nousta jatkosodan aikana. Erityisesti omaisuusrikokset ja erilaiset säännöstelyyn liittyvät rikkomukset lisääntyivät pula-ajan vaikutuksesta huomattavasti.

”Talvisodan henkeen” vedotaan usein osoituksena kansan yhtenäisyydestä vaikeuksien keskellä. Lyhyt talvisota ehkä peittikin muita ongelmia alleen, mutta jatkosodassa esiin nousi monenlaisia ristiriitoja: kaupungin ja maaseudun välinen juopa (kulttuurisesti, tuottajien ja kuluttajien välillä), kielikiistat, oikeiston ja vasemmiston välinen kyräily sekä jännitteet sukupolvien ja sukupuolien välisissä suhteissa. Työikäiset miehet olivat suurilta osin rintamalla ja naiset jäivät pyörittämään kaupunkia.

Pohdittavaa:

- Pohdi miksi rikollisuus laski talvisodan aikana, mutta kohosi jälleen jatkosodan aikana.
- Rintamalta palasi sodan jälkeen runsaasti nuoria miehiä. Mitä riskitekijöitä heidän palaamiseensa liittyi rikollisuuden kannalta ja mitkä tekijät auttoivat heidän sopeutumistaan yhteiskuntaan?

MIELIALATIEDUSTELUN KONTTORI

Kaupunkilaisten mielialojen tarkkailu alkoi talvisodan aikana *Maan Turva*-järjestön toimesta. Järjestön perustamisesta (12.10.1939) vastasivat *Akateemisen Karjala-Seuran* aktiivit ja sen johdolla Suomeen syntyi noin 10 000 ihmisen tiedusteluverkosto, jonka tehtävänä oli raportoida kansalaisten tunteja keskustoimistolle ja sitä kautta valtiojohdolle. 13.3.1940 solmitun rauhansopimuksen jälkeen elämä palautui näennäisesti uomiinsa, mutta usko rauhan pysyvyyteen oli kansalaisten keskuudessa vähäistä. Elokuussa 1940 uudeksi tarkkailuorganisaatioksi perustettiin *Suomen Aseveljien Työjärjestö* (SAT). Järjestön tehtävänantona oli paljastaa ja torjua kommunistien toimintaa salassa toimien. Jatkosodan aikana salaista tarkkailua jatkettiin uudella nimellä, *Vapaus Isänmaa Aseveljet* (VIA). Uuden organisaation tehtävänä ei ollut vain kommunismin torjuminen, vaan laajempi siviilien mielenmaiseman raportointi sodanjohdolle.

SAT- ja VIA-tiedustelujärjestöt toimivat pääosin osoitteessa Vuorikatu 22 A 14 b. Ovessa luki ensin Asioimisto Nieminen ja sittemmin Uusi Kirjeenvaihtoyhdistys. Toimistossa työskenteli toistakymmentä henkeä. Vuonna 1942 rekisteröityjä tiedottajia oli Helsingissä 2617. Helsinki ja muut isot teollisuuskaupungit olivat erityistarkkailun alla, sillä vuoden 1918 sodan jälkeen oikeisto epäili työväestön isänmaallisuutta. Helsingissä myös sivistyneistö aiheutti tarkkailijoiden mukaan ongelmia, sillä pienissä virkamiespiireissä huhut levisivät.

Osa arkistosta poltettiin Kallion yhteiskoulun pannuhuoneessa juuri ennen valvontakomission saapumista Helsinkiin syksyllä 1944. Loput materiaalista haudattiin maahan Mäntyharjussa ja se pysyi piilossa 1980-luvun lopulle asti. Konservoitavissa ollut aineisto on talletettu Kansallisarkistoon, jossa sitä säilytetään suljettuna.

Pohdittavaa:

- Mielialatiedustelun keräämä aineisto on pakostakin viitteellistä ja spekulatiivista. Saleihin on koottu sitaatteja mielialatiedusteluraporteista. Valitse jokin sitaatti ja mieti, mihin kaikkeen se voi liittyä.
- Mitä ovat nykyajan mielialatekijät? Onko mielialojen muokkaus nykyään helpompaa vai vaikeampaa kuin ennen?
- Mitä eroa on nykyajan galluputkimuksella ja mielialatiedustelulla?
- Tutki pöydällä olevaa kortistoa. Mitkä tekijät huolestuttavat tarkkailijoita? Mitä johtopäätöksiä voit tehdä heidän ammattiensa perusteella? Miksi SAT/VIA-aineisto oli piilossa niin pitkään?
- Löydät poistuessasi yläkerran käytävältä aikajanan mielialoihin vaikuttaneista tapahtumista. Mitkä niistä nostaisit keskeisimmiksi?

AIHEESTA ENEMMÄN

- Kortelainen, Anna ym.: *Mieliala. Helsinki 1939–1945*. Tammi, Helsinki, 2019.
- Ruutu, Martti: *Me uskoimme Suomeen. Sotapäiväkirja 1941–44*. Otava, Helsinki, 1999.
- Turtola, Martti (toim.): *Kotirintama*. WSOY, Helsinki, 2018.